

УДК 378.14

Воронкін О. С.

ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка",
Старобільськ, Україна**ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЬЮТОРА В СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО
НАВЧАННЯ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

DOI: 10.14308/ite000580

У статті представлено результати аналізу складових діяльності мережного тьютора. Розгляд типів взаємодії суб'єктів навчального процесу (взаємодія зі змістом та міжособистісна взаємодія) у дистанційному курсі показав, що всі вони мають враховуватися при проектуванні курсу і модеруватись тьютором у ході навчання. Встановлено, що ефективне навчання відбувається тоді, коли кожен студент має можливість використати у курсі свій стиль навчання, для чого має передбачатися повний цикл навчання, що об'єднує різні навчальні стилі. Виходячи з аналізу моделей діяльності мережного тьютора, виокремлено наступні структурні компоненти його професійної компетентності: інформатична, організаційна, психолого-педагогічна, технічна, фахова, особистісна, компетенція ведення онлайн комунікації. Таким чином, тьютор має знати не тільки предметний зміст, а й інформативні, методологічні, організаційні, психолого-педагогічні, технічні засади організації навчального процесу. Особливого значення набуває вміння планувати (проектувати) кінцевий результат своєї діяльності та готовність опановувати нові технології. Окрема увага приділена критеріям та методам оцінювання ефективності діяльності тьютора. Показано, що оцінка ефективності має спиратися на цілі і зміст роботи тьютора і може відбуватися за допомогою кількісного та якісного методів. Кількісний метод дозволяє зібрати дані, які можуть бути статистично оброблені. Якісний метод більш суб'єктивний, у той же час він є гнучким і динамічним. Актуалізується питання щодо необхідності розробки програм підготовки мережних тьюторів на державному рівні.

Ключові слова: мережний тьютор, навчальний стиль, модель тьютора, ефективність діяльності тьютора.

1. Вступ

Інтегруючись у європейський простір, урахувуючи процеси глобалізації та інформатизації суспільства, державна освітня політика України спрямована на інформатизацію, запровадження системи навчання протягом усього життя та забезпечення доступу до національних і світових інформаційних ресурсів. У таких умовах постійно зростають вимоги до якості вищої освіти. Одним із пріоритетних напрямів державної політики в цій галузі є впровадження дистанційного навчання, що зумовлює перебудову навчального процесу у вищій школі та потребує підвищення його ефективності.

Дистанційне навчання висуває особливі вимоги до рівня професійної підготовки та кваліфікації тьюторів – викладачів, задіяних в організації та проведенні дистанційних курсів. Аналіз досвіду зарубіжних вишів показує, що в більшості випадків розробник курсу і тьютор – це одна й та сама особа. Багато ініціативних українських викладачів розробляють дистанційні курси та апробують їх зі студентами денної форми навчання, використовуючи тим самим технології змішаного навчання. Саме тому тьютор повинен бути компетентним, мати високий професіоналізм і достатній досвід використання сучасних ІКТ у навчальному процесі, вміти співставляти свою діяльність з існуючими правилами, нормами і

процедурами. Від нього залежить мотивація студентів, їх прагнення до навчання, міжособистісні взаємозв'язки, бажання вивчати ті або інші дистанційні курси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організаційно-педагогічні та психолого-педагогічні аспекти дистанційного навчання, роль і місце тьютора у дистанційному навчанні, особливості та методика його підготовки знайшли відображення у роботах В. Бикова, О. Веренич, В. Гриценка, М. Жалдака, Ю. Жука, В. Колос, С. Кудрявцевої, В. Кухаренка та інших українських науковців. Питанням розширення спектру функціонально-рольових уявлень про педагогічну діяльність та введення таких позицій і ролей викладача, як "модератор", "фасилітатор", "методолог", "ігротехнік", "тьютор" присвячено роботи й російських дослідників, серед яких Ю. Громико, Т. Ковальова, В. Слободчиков, Ю. Турчанінова, П. Щедровицький.

Метою дослідження є виявлення особливостей діяльності тьютора в умовах організації навчального процесу у виші за дистанційною формою.

Більш детально ми зупинимося на аналізі особливостей взаємодії суб'єктів навчального процесу у дистанційному курсі, аналізі особливостей діяльності тьютора та можливих варіантах оцінювання ефективності цієї діяльності.

2. Результати дослідження

Сутність поняття "тьютор". Поняття "тьютор" (англ. tutor) є доволі широко вживаним терміном і має різні значення, як-от: а) викладач-консультант, який виконує в системі дистанційного навчання функції викладача, консультанта та організатора навчального процесу [1]; б) педагог-наставник, здатний забезпечити соціально-педагогічний супровід студентів при виборі і проходженні ними індивідуальних освітніх траєкторій [2]; в) куратор, гід, інструктор, який навчає одного студента або невелику групу студентів одночасно; виконує функції студентського радника [3, с. 1378]; г) суб'єкт, який надає додаткові індивідуальні освітні послуги учням, що мають труднощі у навчанні [4, с. 127]. Види тьюторства розрізняють за спрямованістю супроводу, способом взаємодії суб'єктів навчального процесу і родом діяльності [5].

Підсумовуючи вищесказане, виокремимо основні збіжності й визначимо тьютора як особу, яка професійно супроводжує навчальний процес, організує умови для самореалізації учнів у структурі освіти (середня, позашкільна, професійна, вища, післядипломна, самоосвіта) і використовує різні форми й методи навчання, дидактичні засоби, у тому числі технічні засоби і засоби телекомунікаційного зв'язку з метою організації ефективного вивчення дисципліни (курсу).

Особливості взаємодії суб'єктів навчального процесу у дистанційному курсі. Численними дослідженнями показано, що традиційні знання, необхідні для університетського наставника, є недостатніми для мережного тьютора, так як взаємодія у віртуальному середовищі дуже сильно відрізняється від аудиторного навчання [6]. С. Вайт, Л. Мерфі, М. Шеллі і Ю. Бауманн [7, с. 83] стверджують, що мережні тьютори дуже різні з точки зору ролі, яку вони беруть на себе і способах, якими взаємодіють зі студентами, а також знань, необхідних для їх діяльності.

Навчання у дистанційному курсі включає декілька типів взаємодії: взаємодія зі змістом (тьютор-контент, студент-контент, контент-контент) та міжособистісна взаємодія (студент-тьютор, студент-студент, тьютор-тьютор) [8]. Взаємодія "тьютор-контент" зосереджена на створенні (адаптації) і підтримці контенту для конкретного навчального курсу. Взаємодія "тьютор-студент" реалізується в різних форматах – асинхронному і синхронному з використанням тексту, аудіо та відео. У взаємодії "студент-контент" важливе значення має організація навчального контенту, планування заходів, наявність інструкцій та рекомендацій до курсу. Взаємодія "студент-студент" передбачає планування спільної діяльності учасників курсу, потребу створення персональної навчальної мережі, а також механізмів для взаємного оцінювання, обміну досвідом при виконанні завдань, коментування студентами робіт один одного. Взаємодія "контент-контент" передбачає обмін інформаційними даними (у тому числі автоматичний), їх оновлення, що відстежується за

допомогою аналітичних інструментів і засобів. Взаємодія "тьютор-тьютор" передбачає насамперед професійний розвиток викладача.

Дані взаємодії мають враховуватися при проектуванні курсу і модеруватися у ході навчального процесу [9; 10]. У цих напрямках і перебувають завдання, що постають перед тьютором – створення та підтримка навчальної моделі, створення комфортного навчального середовища, управління процесом навчання у відповідності до діяльності та якості роботи студентів, вирішення виникаючих у студентів складнощів (у тому числі технічного плану), мотивування студентів, їх залучення до обговорень і дискусій, забезпечення дружньої атмосфери тощо.

Модель для опису впливу діяльності тьютора на рівень студентських взаємодій у дистанційному курсі була запропонована дослідником С. Лу (рис. 1) [11]. Серед багатьох факторів учений виокремлює наступні: тьютор, студент, фактор відмінності дистанційного курсу від традиційного навчання, фактор комфорту. Кожен із них представлений декількома параметрами. Тьютор свідомо ініціює студентські взаємодії і управляє ними за допомогою дизайну курсу, методів і технологій навчання. На процес взаємодії між студентами впливає стиль навчання, їх мотивація і задоволеність від навчання. Навчальний стиль враховує сприйняття студентом навчального матеріалу, відношення до навчального середовища та показує, яку частку часу студент буде взаємодіяти з іншими студентами і наскільки вони задоволені дистанційним курсом. Наступним фактором є фактор комфорту (зручності). Дистанційне навчання підвищує гнучкість в управлінні своїм часом і діяльністю. Хоча цей фактор не відноситься до студентських взаємодій безпосередньо, він тісно пов'язаний з мотивацією і дизайном курсу. Мотивація безпосередньо впливає на бажання студента ініціювати та підтримувати взаємодію. Ступінь складності і тип курсу також впливають на інтенсивність студентських взаємодій.

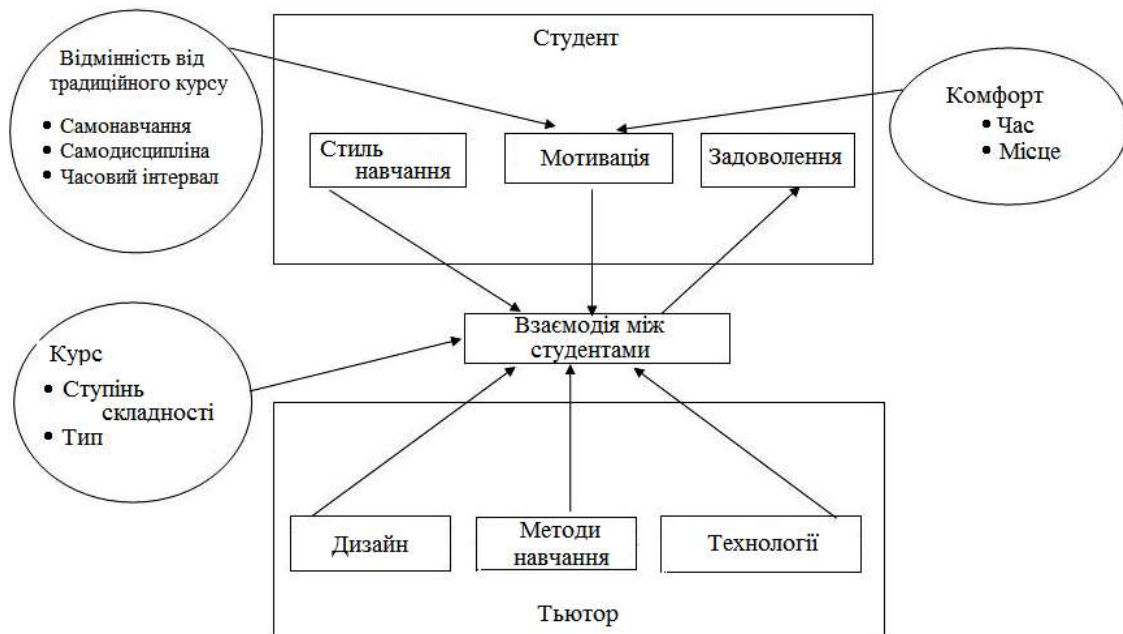

Рис. 1. Модель факторів впливу діяльності тьютора на рівень студентських взаємодій [11].

Навчальні стилі. Навчальний стиль враховує сприйняття студентом нового навчального матеріалу, взаємодію з іншими учасниками, відношення до навчального середовища. Існує декілька визначень навчальних стилів у зв'язку з розглядом тих чи інших аспектів пізнавальної діяльності. Стиль навчання розвивається у відповідності до вроджених здібностей, але впродовж життя може змінюватися та удосконалюватися. Американський психолог Д. Колб, розглядаючи як саме люди отримують інформацію та як її обробляють, створив чотириквadrантну модель [12], в якій кожен квадрант відповідає певному стилю навчання – дивергентному (студент-мислитель), асимілятивному (студент-теоретик),

аналітик), конвергентному (студент-прагматик), акомодативному (студент-активіст). Розглянемо стисло характеристику цих стилів навчання [13].

Студенти-мислителі вважають за краще отримувати інформацію в певному форматі (досвідом, відчуттям, почуттям), а обробляють її процесом рефлексивного спостереження (думанням); перш ніж щось зробити, спостерігають за діями інших; шукають значення, сенс, ясність; хочуть особисто брати участь у вирішенні важливих питань; їх мислення є розбіжним, вони творчі; вірять власному досвіду; розглядають проблему з різних сторін, в розвідці, в уяві; розглядають викладача як експерта у відповідній галузі; вчаться, головним чином, шляхом прослуховування та обміну ідеями.

Студенти-теоретики вважають за краще отримувати інформацію в абстрактній формі і опрацьовують її рефлексивно (думаючи про неї); шукають факти і критично оцінюють їх; хочуть знати, що думають експерти і у своїй діяльності імітують їх; вчаться переважно мисленням; надають великого значення деталям; вони старанні, ретельні, коли ситуація не ясна, знову перевіряють факти; більше зацікавлені в ідеї, ніж в людях; успішні в створенні концепцій та моделей; прагнуть особистого задоволення та інтелектуальних знань; люблять абстрактне мислення, вивчення ідей і теорій, але практичне застосування їх залишає байдужими.

Студенти-прагматики вважають за краще отримувати інформацію в абстрактній формі, і опрацьовують її активно; отримані знання і досвід вони хочуть застосувати в реальному житті; хочуть отримати різні навички; хочуть отримати факти самі по собі, на власному досвіді; люблять вирішувати проблеми, розглядати конкретні випадки; вони визначають власні критерії оцінки ситуацій; їм подобаються активні методи навчання.

Студенти-активісти вважають за краще отримувати конкретну інформацію і активно її опрацьовувати; знання пов'язують з їх застосуванням, шукають приховані можливості та враження; часто вчаться методом проб і помилок; вони добре адаптуються і люблять зміни; схильні приймати ризики, як правило, поривчасті і нетерплячі; рідко роблять висновки без логічних доказів; досягають успіху в ситуаціях, що вимагають точності, дії, здійснення планів; вони хочуть здійснити ідеї; люблять і добре вирішують практичні завдання; їм подобається робота у групах; викладача розглядають як наставника (помічника).

Найбільш ефективне навчання відбувається тоді, коли кожен студент може використати у курсі свій стиль навчання. Для цього тьютор повинен передбачити представлення інформаційних матеріалів і завдань з урахуванням різних навчальних стилів. З одного боку, студент зможе обрати стиль розумової діяльності відповідно до своїх переваг. З іншого – інформація, представлена одночасно в різних формах сприйматиметься краще, тому що оброблятиметься у різних областях мозку.

Англійська дослідниця Т. Ньютон, ґрунтуючись на моделі циклів особистісного розвитку П. Левін [14], запропонувала діаграму, що ілюструє емпіричний цикл навчання (рис. 2) [15]. Так, щоденний досвід (рольова гра, навчальна подія) досліджується студентом за допомогою рефлексії. Рефлексія включає спостереження, пригадування попереднього досвіду, усвідомлення того, що сталося: почуттів і реакцій, і порівняння викликів. Концептуалізація відбувається, оскільки починають з'являтися власні ідеї, відбувається осмислення досвіду через припущення і протиставлення даних, встановлюються загальні принципи і зв'язок їх з теоретичними знаннями. Ці ідеї перевіряються експериментом – новими способами виконуються завдання. На думку дослідниці, найбільш ефективним є такий курс, в якому тьютор використовує усі стадії даного циклу. Одночасно з цим студента треба мотивувати.

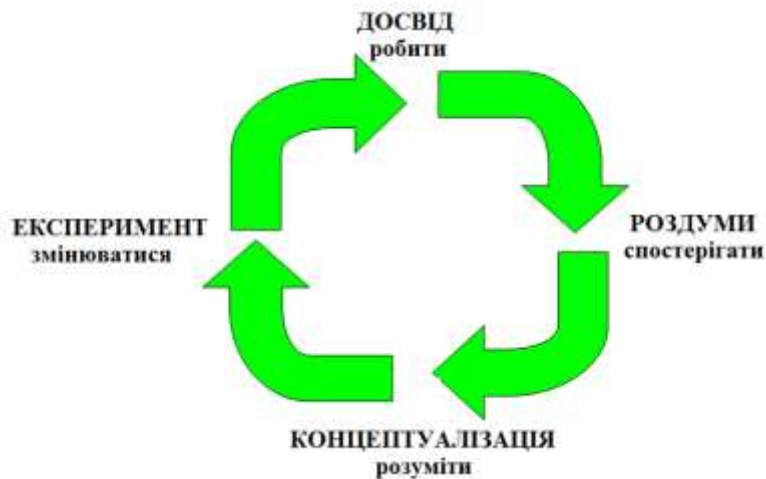

Рис. 2. Емпіричний цикл навчання.

Мотивація – це сукупність стійких мотивів, спонукань, які визначають зміст, спрямованість і характер діяльності особистості, її поведінку. Таким чином, система навчальних заходів має передбачати внутрішню та (або) зовнішню мотивацію. Широкий інтерес представляє технологія ARCS (attention – увага, relevance – доцільність, confidence – впевненість, satisfaction – задоволення), запропонована американським дослідником Дж. Келлером [16]. Її ідея дуже проста і полягає в тому, що спочатку потрібно привернути увагу студента, потім він має переконатися у важливості та значущості навчання, після чого необхідно підтримати його впевненість у собі і, врешті-решт, домогтися задоволеності.

Моделі діяльності тьютора. Для організації дистанційного навчання важливо розуміти модель тьютора. Розглянемо педагогічна модель, запропоновану В. Губкой і В. Едером [17]. Відповідно до цієї моделі (рис. 3), будь-який педагогічний підхід можна розглядати як трансформаційний процес, який змінює деякі властивості студента. Кожен студент, який представлений у моделі як "операнд", відрізняється від інших студентів рівнем знань, умінь, навичок і цінностей. Подібно операторам в мовах програмування, які виконують ряд операцій над операндами, тьютори, використовуючи технічні засоби, інформаційні системи і поставлені цілі управляють процесом навчання у віртуальному середовищі. На кожному етапі студенти (операнди) вступають в контакт з безліччю різних змінних. Процес трансформації ілюструє необхідність спеціальних знань, необхідних для перетворення знань, умінь, навичок, установок і цінностей студентів з одного рівня на інший.

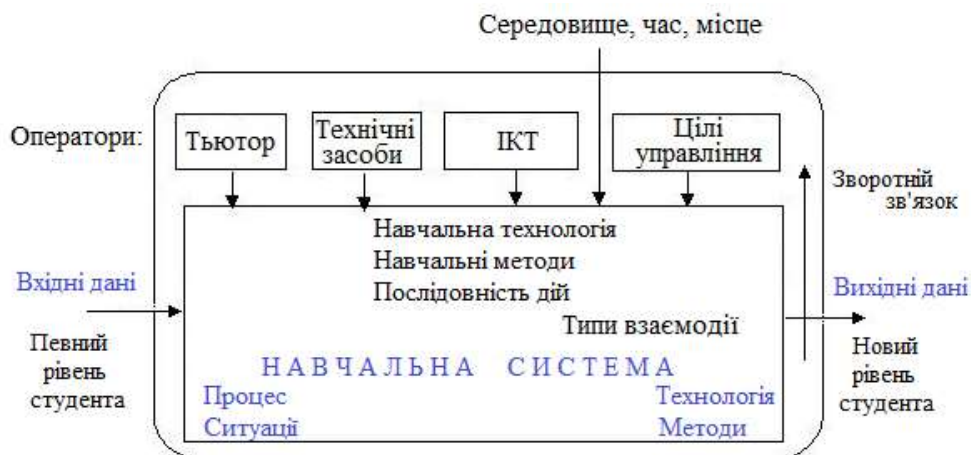

Рис. 3. Загальна модель навчального процесу за В. Губкой і В. Едером [17].

У роботі [18, с. 208] розглядається модель, призначена для самооцінки діяльності мережного тьютора (рис. 4). Так, будь-яка особа, яка має певні навички діяльності тьютора у дистанційному курсі (ІКТ-грамотність, комунікативні здібності, особистісні характеристики, експертні (предметні) знання), може проаналізувати свою діяльність. Модель передбачає самооцінювання діяльності на різних рівнях. Хоча предметна галузь діяльності тьютора у моделі використовується частково, однак навчальний процес оцінюється на основі кількості, частоти та якості взаємодії тьютора зі слухачами. Кількість повідомлень і частота характеризують активну участь тьютора у курсі, у той же час, якість взаємодії тьютора визначається його навичками. Слід зазначити, що кількість, частота і якість взаємодії мають відповідати очікуванням учасників дистанційного курсу.

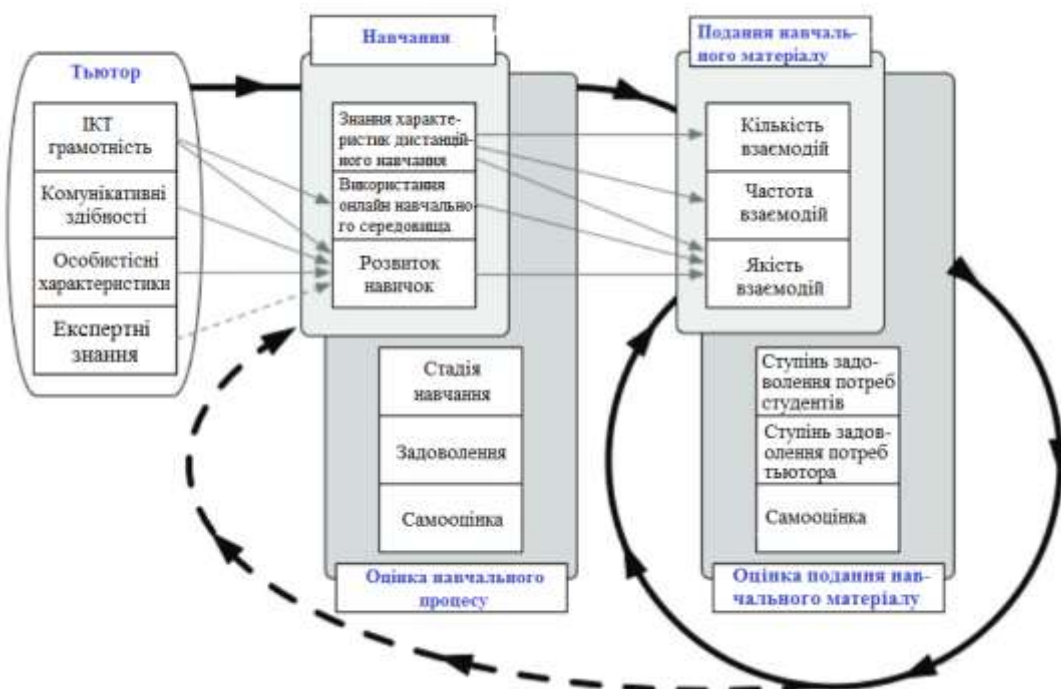

Рис. 4. Узагальнена модель самооцінки діяльності тьютора [18].

У матеріалах Відкритого університету Великобританії представлена спрощена модель тьютора, що відображає два узагальнених підходи [19, с. 110–112]: а) орієнтація на самого тьютора, б) орієнтація на студента. Перший підхід проявляється в авторитарному передаванні ідей та знань студентам та характеризується формуванням певної ідеальної (жорсткої) знаннєвої конструкції. Другий підхід характеризується прагненням тьютора забезпечити більш глибоке розуміння ідей за рахунок опори на думки студентів і структурування змісту, що ними генерується.

Деякі вимоги до тьютора розкриває робота [20], де зазначається, що тьютор повинен:

- *Знати:* а) основні принципи функціонування телекомунікаційних систем, хмарні технології; б) особливості проведення відеоконференцій, вебінарів, форумів; в) основи мережного етикету; г) індивідуальні стилі навчально-пізнавальної діяльності студентів; ґ) особливості самостійної діяльності студентів у мережі в процесі дистанційного навчання; д) факти, які стимулюють активізацію діяльності студентів у мережі і вміти ними користуватися в процесі дистанційного навчання; е) активні методи навчання (навчання у співробітництві, метод проектів, різнорівневе навчання, дослідницькі, пошукові методи і інше);
- *Уміти:* а) працювати з інформаційними ресурсами (базами даних, інформаційними службами); б) створювати веб-сторінки; в) користуватися комплексом послуг, які

надаються середовищем та хмарними технологіями; г) подати навчальний матеріал так, щоб забезпечити ефективну, індивідуальну, незалежну від місця і часу, роботу студента; г) проводити психолого-педагогічне тестування і поточну діяльність студентів; д) попереджувати і розв'язувати конфліктні ситуації; е) проводити рольові мережеві ігри; є) інтегрувати очні і дистанційні форми навчання; ж) організовувати і втілювати проекти; з) активно використовувати комунікативні можливості комп'ютерних мереж для організації плідного спілкування між учасниками навчального процесу; и) уміти якщо не створювати курси, то хоча б коригувати вже наявні згідно з новими вимогами навчального процесу;

- *Володіти:* а) навичками інформаційної навігації; б) конкретним інформаційно-освітнім середовищем; в) методикою формування системного мислення, у тому числі критичного мислення, а також рефлексії у студентів, як засобу оцінювання своєї діяльності з метою подальшого вдосконалення; г) активними методами навчання.

Додатковими вимогами, які необхідні для організації роботи і управління навчальною діяльністю, є [21]: а) простота і легкість спілкування дорослих зі студентами, знання їхніх особистих потреб, соціальної самовизначеності; б) здатність не тільки працювати у колективі, але й співпрацювати, а у разі необхідності визначати сумісну стратегію діяльності і переконувати в її доцільності; в) знання предметної галузі, існуючих і ефективних методів навчання та інших механізмів активізації навчальної діяльності; г) відкритість новим ідеям, перспективам; г) готовність опановувати, пропонувати і використовувати нові педагогічні та інформаційно-комунікаційні технології; д) здатність не тільки збалансувати вимоги дисципліни з потребами студентів, але й показати студентам їхні особисті можливості стосовно наданої навчальної інформації; е) здатність і розуміння необхідності постійного обговорення потреб студентів для подальшого вдосконалення дистанційного навчання і надання їм усієї необхідної допомоги.

Таким чином, тьютор повинен добре знати не тільки предметний зміст, а й психолого-педагогічні, організаційні, методологічні, технічні можливості, кінцевий результат своєї педагогічної діяльності. Так, О. Лось виокремлює шість груп компетенцій (організаційна, психолого-педагогічна, технічна, фахова, компетенція ведення онлайн комунікації, особистісна), необхідних для здійснення багаторівневого супроводу студента або групи студентів в умовах дистанційного навчання [22]. Ключовим для тьютора є інформатична грамотність і готовність опановувати нові технології.

Отже, поєднання ролей експерта, спостерігача, дослідника, менеджера (організатор), фасилітатора, методиста, технолога, тренера, модератора, учасника, мотиватора, консультанта з розвитку і наставника [23, с. 5; 24, с. 23; 25, с. 97] дозволяє виокремити ряд функцій у діяльності тьютора, серед яких: діагностична, проектувальна, організаційна, інформаційно-консультаційна, аналітична, рефлексивна (табл. 1) [26], а також комплекс функціональних завдань, які розкривають зміст кожної функції.

Таблиця № 1.

Функції у діяльності тьютора

Функція	Стисла характеристика основних завдань
1	2
Діагностична	– виявлення даних про студентів (визначення настанов, потреб, мотивів, очікувань, побоювань); – діагностика ступеня засвоєння навчальної теми, змісту досліджуваного курсу.

1	2
Проектувальна	– проектування освітнього середовища виходячи з цілісного бачення змісту освіти, встановлення довгострокових і короткострокових цілей навчання; – розробка змісту навчальних матеріалів; – розробка елементів рефлексії і мотивації; – розробка варіантів індивідуальних освітніх маршрутів і траєкторій; – визначення послідовності дій відповідно до поставлених цілей і очікуваних результатів.
Організаційна	– організація робочого простору (сприятливої атмосфери) і навчальної діяльності; – сприяння в здійсненні соціальних контактів між учнями; – забезпечення зворотного зв'язку у вигляді коментування дій студентів; – вирішення адміністративних і технічних питань, що виникають у студентів; – контроль тиражування і розсилання інформаційних повідомлень та інших документів; – підготовка до проведення та проведення дистанційних та очних заходів.
Інформаційно-консультаційна	– орієнтація у ресурсах навчального середовища; – консультування і допомога в складних ситуаціях та у процесі самостійної діяльності студента; – надання допомоги в систематизації отриманих теоретичних знань і практичних навичок; – інформування студентів про наявність ресурсів для придбання нового освітнього, комунікативного, професійного досвіду.
Аналітична	– аналіз статистичних даних студентів, зафіксованих за допомогою автоматичних інструментів навчального середовища; – вивчення планів і намірів, інтересів, схильностей, мотивів студентів до навчання; – аналіз портфоліо досягнень студентів у процесі та за підсумками навчання.
Рефлексивна	– організація рефлексії власної діяльності; – організація рефлексії діяльності студентів на етапах навчання; – створення умов для освоєння учнями рефлексивних навичок і умінь.

Стисло розглянемо найбільш вживані ролі тьютора.

Експерт – майстер розробки експертних рішень в предметній сфері.

Спостерігач – той, хто слідкує за деталями перебігу навчання (спостереження особистісних даних, здібностей, намірів, інтересів, схильностей, мотивів) з метою подальшого планування (корекції) навчального процесу.

Фасилітатор (від англ. facilitator – посередник) – фахівець, який забезпечує успішну групову комунікацію. Даний термін широко використовується в англomовних наукових роботах, присвячених дистанційному навчанню.

Консультант з розвитку – той, хто консультує з якоїсь певної теми, надає допомогу в систематизації знань.

Технолог – той, хто організовує і супроводжує навчальний процес технічно.

Мотиватор – той, хто спрямовує діяльність студента на успіх (підтверджує, пояснює, аргументує, формує мотиви, задовольняє потреби, спонукає).

Модератор – той, хто стежить за виконанням встановлених правил, норм і забезпечує комфортний фон дистанційному процесу.

Учасник – суб'єкт діяльності, який бере участь в обговореннях, форумах, чатах.

Менеджер – фахівець по навчанню, відповідальний за створення стратегії навчання і управління окремими проектами. В окремих працях розглядають і такі ролі тьютора-менеджера, як менеджер з питань інформації (менеджер зі знань) і менеджер з питань спілкування (комунікації).

Менеджмент знань – певний напрям діяльності, націлений на створення і підтримку культури, основаної на постійному навчанні. Обов'язки менеджерів знань можна розділити на дві частини: обов'язки адміністративного характеру і обов'язки, пов'язані з контентом [27, с. 99].

Контент-менеджер – це фахівець, який керує змістом і структурою дистанційного курсу, добирає і редагує матеріали (графічні або текстові), підтримує форуми.

Менеджер з питань спілкування – фахівець, який відповідає за розробку комунікаційної політики (визначення цілей комунікації, шляхів їх досягнення, планування зворотного зв'язку та ін.).

Як бачимо, набір кваліфікаційних вимог до діяльності тьютора охоплює ряд міждисциплінарних напрямів, що вказує на розгалуженість моделі тьютора.

Оцінювання ефективності діяльності тьютора. За оцінками багатьох аналітиків однією з причин низької ефективності дистанційних курсів є неготовність викладачів вишів до здійснення діяльності тьютора. У зв'язку з чим у даний час педагогічною громадськістю широко апробуються різні проекти та програми підвищення кваліфікації, обговорюється необхідність створення інституту тьюторів [28].

Так, для всіх охочих з 2 листопада по 15 грудня 2015 р. проблемною лабораторією дистанційного навчання НТУ "Харківський політехнічний інститут" проводився дистанційний курс "Практикум тьютора", який закінчив і автор статті [29]. Метою навчання була підготовка конкретного дистанційного курсу до навчального процесу. Програма курсу наведена у табл. 2.

Таблиця № 2.

Програма дистанційного курсу "Практикум тьютора"

№	Тема	Стислий зміст	Результати
1	2	3	4
1.	Тьютор. Комунікація у дистанційному курсі	Автори курсу. Поняття про курс та його складові. Адреса курсу. Розклад. Мета і загальні відомості. Поняття про слухачів. Терміни й порядок навчання. Умови успішного завершення курсу. Функції тьютора. Основні підходи до експертизи та оцінки курсу.	Опис дистанційного курсу та визначення його відповідності стандартам. Створення списку розсилки.
2.	Планування та рейтингова оцінка діяльності студентів	Класифікація цілей навчання. Переглянута таксономія Блума. Потижневе планування діяльності студента та рейтингова система оцінювання. Презентація курсу (вимоги до слухачів, знання, уміння та навички, що опанують студенти, план і організація навчання, контрольні запитання, форма звітності, система оцінювання, рекомендована література).	Опис плану діяльності студента у курсі. Створення рейтингової таблиці оцінювання. Презентація курсу.

1	2	3	4
3.	Підготовка інструкцій та інформаційних матеріалів до курсу	Призначення та організація курсу, особливості його побудови. Особливості навчального середовища, в якому розміщено курс. Інструкції до курсу (загальна, по оформленню лабораторних і практичних робіт, по роботі з додатковим програмним забезпеченням).	Підготовка інформаційних матеріалів до навчального процесу. Написання передмови курсу. Універсальний дизайн для навчання UDL. Стилi навчання. Створення інструкцій до курсу. Аналіз плану занять у відповідності до певних стилів навчання.
4.	Організація та проведення дискусій	П'ятикрокова модель спілкування Дж. Салмона. Особливості спілкування у курсі (читання та відповіді, дебати, обговорення ідей, відкриті форуми, ігри, майстер-класи). Типи чатів, сценарії чату. Інструкція для ведення дискусій, обговорень на форумі та у чаті. Представлення тестових завдань за категоріями у відповідності до таксономії Блума.	Розроблення інформаційних матеріалів до дискусії. Проведення дискусії та її аналіз. Розроблення тестових завдань і профілів тестів у середовищі. Складання плану вебінару та інструкції до нього.
5.	Організація роботи малих груп	Моделі змішаного навчання. Технологія перевернутого класу. Роль тьютора у малій групі. Індивідуалізація навчання (забезпечення умов для кожного члена групи).	Складання плану роботи малої групи, проведення навчання та аналіз роботи. Отримання навичок роботи з Evernote.
6.	Інструменти для навчання	Карта пам'яті персонального навчального середовища. Технологія пошуку навчальних матеріалів. Візуалізація навчального матеріалу. Канали сприйняття інформації. Інтерактивне відео у навчанні.	Формування персонального навчального середовища та персональної навчальної мережі. Пошук відкритих освітніх ресурсів для курсу. Створення карт пам'яті та інших графічних елементів курсу. Створення інтерактивного відео. Визначення системи доставки навчальних матеріалів.
7.	Якість та оцінювання навчання	Мотивація у навчанні. Рефлексія у дистанційному навчанні. Якість дистанційного та змішаного навчання. Стандарти змішаного курсу. Технологія ADDIE (аналіз, проектування, розвиток, виконання, оцінка). Чотирирівнева модель оцінювання Д. Кіркпатріка.	Аналіз засобів мотивації у курсі. Самооцінка дистанційного курсу.

Одним із завдань передбачувалося оцінювання учасниками власного дистанційного курсу за наявністю наступних складових: візитка курсу, автори (тьютори) та їх кваліфікація, обсяг курсу, вимоги до студентів, опис організації навчального процесу, перелік літературних джерел, програма курсу, наявність мети до кожного заняття, теоретичний матеріал та його структурування, питання в тексті, резюме до розділів, епіграфи до розділів, історичні довідки в розділах, якість графіки в теоретичному матеріалі, презентація до занять

і відповідність формі, навчальне відео, словник термінів, форум знайомств, форуми для обговорення і консультацій, опис лабораторних занять, критерії оцінювання, різноманітність лабораторних занять, відповідність лабораторних завдань цілям заняття, творчі завдання, організація взаємодії слухачів (робота в групах), тематичні чати або вебінари, вхідний контроль, самоконтроль до занять, модульний контроль, підсумковий контроль, графіка і відео в тестових завданнях, градація тестових завдань по складності, рейтингове оцінювання, повнота модульного і підсумкового контролю, використання технологій Веб 2.0, дизайн курсу.

З огляду на труднощі, з якими часто зустрічаються дистанційні студенти, діяльність тьютора в курсах є набагато складнішою, ніж діяльність викладача у традиційному навчанні [30]. Тому крім структурних елементів курсу важливе значення має результативність спільної діяльності, атмосфера навчального середовища, домінуюча концепція навчання. Хочемо зазначити, що єдиної думки з цього питання дослідниками не розвинуто. Так у статті [31] О. Романова пропонує використовувати матричний метод для оцінки діяльності тьютора на основі теорії стилів лідерства Р. Блейка і Дж. Моутон. Діяльність тьютора дослідниця характеризує двома незалежними один від одного критеріями: "рівень уваги до студентів" і "рівень уваги до навчального процесу", та пропонує п'ять типів стилів роботи (рис. 5).

Рівень уваги до студентів	Низький		Високий	
	Ліберал Створення та підтримка комфортної і доброзичливої атмосфери		Організатор Орієнтація на підтримку і розвиток високої якості навчального процесу на основі довірливих відносин	
	Маніпулятор Балансування на прийнятному рівні якості навчального процесу в поєднанні з підтриманням задовільного рівня морального настрою студентів			
	Песиміст Застосування мінімальних зусиль для досягнення результатів навчального процесу і створення відкритого клімату спілкування		Диктатор Жорстка орієнтація на високу якість навчального процесу з мінімальною увагою до нужд і потреб студентів	
Рівень уваги до навчального процесу				
		Низький		Високий

Рис. 5. Матриця стилів роботи тьютора [31].

Матричні методи для оцінки здібностей використовують й інші дослідники. Так, у роботі [19, с. 116] професійний розвиток тьютора розглядається на перетині двох шкал: рівень підготовки (тьютор-асистент, тьютор-наставник, тьютор-ведучий, тьютор-майстер) та спеціалізація підготовки (методолог, андрагог, консультант, ігротехнік). У той же час, використання виключно матричного методу для оцінки діяльності тьютора є недостатнім і не показує реальної картини, так як не аналізує причини, за якими тьютор перебуває у тій чи іншій позиції. Саме тому ряд дослідників звертають увагу на чинники, які з точки зору студентів сприяють суб'єктивній задоволеності від навчання [30, с. 146–151]: застосування знань у практиці, своєчасна перевірка і повернення завдань, зміст курсу, конструктивна взаємодія з тьютором.

В якості критеріїв оцінки ефективності діяльності тьютора також можуть використовуватися такі: а) володіння теоретичними знаннями і практичними вміннями, необхідними для роботи в умовах дистанційного навчання; б) застосування на практиці знань про психолого-педагогічні концепції навчання [32]; в) використання корекції застосовуваних прийомів і методів в залежності від ситуації; г) рівень психологічної комфортності студентів у дистанційному середовищі; ґ) використання на практиці методів розвитку навичку раціональної організації діяльності через систему короткострокового і довгострокового планування; д) наявність заходів, спрямованих на формування у студентів

рефлексивного досвіду; е) використання засобів і способів, що спонукають студентів до самореалізації.

Таким чином, оцінювання ефективності діяльності тьютора має спиратися на цілі і зміст роботи тьютора і може відбуватися за допомогою кількісного та якісного методів. Кількісний метод дозволяє зібрати дані, які можуть бути статистично оброблені (наявність структурних елементів курсу; опитування студентів; співвідношення між кількістю слухачів, що почали навчання і успішно його вчасно закінчили; оцінка успішності слухачів, які закінчили курс тощо). Якісний метод більш суб'єктивний, у той же час він є більш гнучким і динамічним та дозволяє виявити: суб'єктивну задоволеність студентів процесом навчання (чи досягнуті по завершенню курсу цілі, поставлені перед початком навчання); практичні навички, отримані слухачами курсу; оцінити зміст матеріалів курсу та їх організацію у відповідності до цілей навчання; визначити відповідність складності завдань і часових затрат на їх виконання можливостям і потребам слухачів курсу тощо.

3. Висновки та перспективи подальших досліджень

Ефективність і якість дистанційного навчання залежить не тільки від розвитку матеріально-технічної бази і наявності навчально-методичного забезпечення навчального процесу. В значній мірі це визначається готовністю викладачів до здійснення професійної діяльності в системі дистанційного навчання. Мережний тьютор одночасно поєднує декілька ролей (експерт, спостерігач, дослідник, менеджер, фасилітатор, методист, технолог, тренер, модератор, учасник, мотиватор, консультанта з розвитку, наставник), в тому числі, можливо, і таких, які не описані в даній статті. З часом ці ролі будуть доповнюватися і змінюватися.

Однією з основних проблем в масовому відкритому навчанні є перевантаженість тьюторів, які супроводжують діяльність великого числа студентів. Як інструмент вирішення цієї проблеми деякі дослідники пропонують доповнювати дистанційні курси модулями інтелектуального аналізу даних [33, с. 32] і навчальної аналітики, що дозволить скоротити час зворотного зв'язку між тьютором і студентом.

Розглянуті в статті моделі діяльності тьютора залишаються відкритими для змін і уточнень, які неминуче будуть з'являтися слідом за розвитком ІКТ. Оновлені моделі повинні бути адекватними не тільки у теоретичному осмисленні, а й відбивати реальну практику навчання. У той же час як відзначає Г. Лентелл "Ніхто не може впевнено прогнозувати майбутнє, але потрібно прагнути сформулювати його" [34, с. 75].

На законодавчому рівні в Україні посада тьютора не передбачена, така професія відсутня й у державному класифікаторі професій. У зв'язку з чим у країні відсутні дипломовані фахівці, підготовлені до роботи на посаді "тьютор". Уміння, навички, компетенції мережного тьютора неможливо досягти за рахунок лише досвіду роботи в аудиторії [21]. У цьому контексті необхідним є розроблення на державному рівні інноваційних програм підготовки тьюторів. Вважаємо, що вирішення даного питання у свою чергу сприятиме підвищенню інтересу студентів до вітчизняних дистанційних курсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

4. Савельєва І. Вимоги до ІКТ-компетенції вчителів, які беруть участь у дистанційному навчанні / І. Савельєва // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2014. – Вип. 49. – С. 19–28.
5. Термины, определения, обозначения, сокращения [Електронний ресурс] // Эврика : инновационная образовательная сеть. – Режим доступа : <http://www.eurekanet.ru/ewww/info/13384.html>.
6. Legendre R. Dictionnaire actuel de l'éducation / Renald Legendre. – Montréal : Guérin Éditeur, Éditions ESKA, 1993. – 1500 p.
7. Barnier G. Le tutorat dans l'enseignement et la formation / Georges Barnier. – Paris : l'Harmattan, Savoir et Formation, 2001. – 287 p.
8. Ковалева Т. М. Основы тьюторского сопровождения в общем образовании : лекции 1–4 / Т. М. Ковалева. – М. : ПУ Первое сентября, 2010. – 56 с.

9. Cosetti A. Tutoring: a different background for the same role / A. Cosetti // *Proceedings of EdMedia : World Conference on Educational Media and Technology 2002*. – Denver : AACE, 2002. – P. 355–356.
10. White C. Towards an understanding of attributes and expertise in distance language teaching: tutor maxims / C. White, L. Murphy, M. Shelley, U. Baumann // *Research in Distance Education* / In T. Evans, P. Smith & E. Stacey (Eds). – Geelong : Deakin University, 2005. – P. 83–97.
11. Anderson T. Toward a theory of online learning / T. Anderson // *Theory and practice of online learning* [Електронний ресурс] / ed. by T. Anderson and F. Elloumi. – Athabasca : Athabasca University, 2004. – P. 33–60. – Режим доступу : http://cde.athabascau.ca/online_book/pdf/TPOL_book.pdf.
12. Vaughan N. Creating cognitive presence in a blended faculty development community / N. Vaughan, D. R. Garrison // *Internet and Higher Education*. – 2005. – Vol. 8. – P. 1–12.
13. Swan K. Relationships between interactions and learning in online environments [Електронний ресурс] / K. Swan. – Режим доступу : <http://bestpracticemodels.wiki.staffs.ac.uk/@api/deki/files/99/=interactions.pdf>.
14. Liu S. Student interaction experiences in distance learning courses phenomenological study [Електронний ресурс] / S. Liu // *Online Journal of distance learning administration*. – 2008. – Vol. XI. – № 1. – Режим доступу : <http://www.westga.edu/~distance/ojdla/spring111/Liu111.html>.
15. Kolb D. A. Experiential learning: experience as the source of learning and development [Електронний ресурс] / D. A. Kolb. – Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1984. – Режим доступу : <http://academic.regis.edu/ed205/kolb.pdf>.
16. Туленко М. Впровадження результатів наукових досліджень із емпіричної психології у навчальний процес / М. Туленко // *Науковий вісник Ужгородського університету* / [редкол.: Козубовська І.В. (гол. ред.) та ін.]. – Ужгород : Видавництво УЖНУ "Говерла", 2011. – Вип. 20. – С. 153–155.
17. Levin P. The Cycle of Development / P. Levin // *Transactional analysis journal*. – 1982. – Vol. 12. – № 2. – P. 129–139.
18. Newton T. Transforming Learning [Електронний ресурс] / T. Newton ; переклад В. В. Бондаревої. – Режим доступу : <http://bondhsi.ru/wp-content/uploads/2013/12/Преобразующее-обучение.doc>.
19. Keller J. M. Use of the ARCS motivation model in courseware design / J. M. Keller, K. Suzuki // *Instructional designs for microcomputer courseware* / in D. H. Jonassen (ed.). – Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum, 1988. – P. 401–434.
20. Hubka V. Pedagogics of Design Education [Електронний ресурс] / V. Hubka, W. E. Eder // *International journal of engineering education*. – 2003. – Vol. 19. – № 6. – P. 799–809. – Режим доступу : <http://www.ijee.ie/articles/Vol19-6/IJEE1354.pdf>.
21. Sulčić V. Can online tutors improve the quality of e-learning? [Електронний ресурс] / V. Sulčić, A. Sulčić // *Issues in Informing Science and Information Technology*. – 2007. – Vol. 4. – P. 201–210. – Режим доступу : <http://proceedings.informingscience.org/InSITE2007/IISITv4p201-210Sulc388.pdf>.
22. Развитие систем дистанционного обучения в вузах (обобщение опыта и учебные рекомендации) : учебное пособие / В. А. Демин, В. А. Трайнев, О. В. Трайнев и др. ; под ред. В. А. Трайнева. – М. : МГИУ, 2010. – 288 с.
23. Морзе Н. В. Підготовка педагогічних кадрів до використання комп'ютерних телекомунікацій : зб. наук. праць / Н. В. Морзе // *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. – 2003. – Вип. 6. – С. 12–25.
24. Кухаренко В. М. Тьютор / В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротенко // *Основи професійної підготовки державних службовців* / за ред. Є. І. Бородіна та ін. – К. : Міленіум, 2004. – С. 83–105.
25. Лось О. В. Компетенції тьютора в системі дистанційної освіти / О. В. Лось // *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. – 2015. – Вип. 54. – С. 47–49.
26. Деражне Ю. Л. Тьютор в открытом обучении : учебно-методическое пособие / Ю. Л. Деражне. – М. : Изд-во Департамента федеральной государственной службы занятости населения Московской области, 1998. – 58 с.
27. Коневщинська О. Е. Формування ІКТ-компетентності викладачів-тьюторів ресурсних центрів дистанційної освіти [Електронний ресурс] / О. Е. Коневщинська // *Інформаційні технології і*

- засоби навчання. – 2014. – Т. 42. – № 4. – С. 20–32. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/7606/2/1117-4042-1-PB.pdf>.
28. Педагогічні аспекти відкритого дистанційного навчання : колективна монографія / О. О. Андрєєв, К. Л. Бугайчук, Н. О. Каліненко та ін. ; за ред. О. О. Андрєєва, В. М. Кухаренка. – Харків : Міськдрук, 2013. – 212 с.
 29. Конова Н. Г. Специфика тьюторского сопровождения при организации дистанционного образования школьников [Електронний ресурс] / Н. Г. Конова, Т. Б. Корнеева. – Режим доступу : <http://www.rusedu.info/Article1157.html>.
 30. Букович У. Управление знаниями: руководство к действию / У. Букович, Р. Уилльямс. – М. : ИНФРА-М, 2002. – 504 с.
 31. Федоров А. И. Институт тьюторов в системе дистанционного обучения вуза физической культуры [Електронний ресурс] / А. И. Федоров, К. В. Хамлова, М. И. Яремчук // Новые образовательные технологии в вузе : материалы X международной научно-методической конференции (Екатеринбург, 6–8 февраля 2013 г.). – Екатеринбург : Уральский федеральный университет имени первого Президента России Б. Н. Ельцина, 2013. – Режим доступу : http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/26649/1/notv_2013_190.pdf.
 32. Воронкин А. С. Пострефлексия по итогам открытого дистанционного курса "Практикум тьютора – 2015": мысли вслух [Електронний ресурс] / А. С. Воронкин. – Режим доступу : <http://tdo.at.ua/news/tutor/2015-12-26-133>.
 33. Moore M. G. Distance Education: A Systems View / M. G. Moore, G. Kearsley. – Belmont : Wadsworth Pub. Co. – 290 p.
 34. Романова Е. Л. Применение идей Блейка и Моутон для разработки программы оценивания стиля работы тьютора / Е. Л. Романова // Качество дистанционного образования: концепции, проблемы, решения : материалы VIII международной научно-практической конференции (г. Москва, 8 декабря 2006 г.). – Жуковский : МИМ ЛИНК, 2007. – Вып. 18. – С. 67–71.
 35. Воронкин А. С. Философия психолого-дидактических концепций обучения в информационном обществе [Електронний ресурс] / А. С. Воронкин // Философские проблемы информационных технологий и киберпространства. – 2012. – № 1. – С. 55–65. – Режим доступа к журналу : http://cyberspace.pglu.ru/upload/cyberspace/issues/2012/sb1_2012.pdf.
 36. Doleck T. BioWorldParser: a suite of parsers for leveraging educational data mining techniques / T. Doleck, R. B. Basnet, E. Poitras, S. Lajoie // MOOC, innovation and technology in education : proceedings of International conference (Patiala, 19-20 Dec. 2014). – Patiala : IEEE, 2014. – P. 32–35.
 37. Lentell H. The importance of the tutor in open and distance learning / H. Lentell // Rethinking Learner Support In Distance Education / in A. Tait & R. Mills (eds.). – London : RoutledgeFalmer, 2003. – P. 64–76.

Стаття надійшла до редакції 08.03.16

Oleksii Voronkin

State Institution "Luhansk Taras Shevchenko National University", Starobilsk, Ukraine

THE ORGANIZATION OF TUTOR'S ACTIVITY IN THE SYSTEM OF DISTANCE EDUCATION AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

The article demonstrates the results of the online tutor's activity components. The review of the interaction between the learners (content interaction and interpersonal interaction) in the distance course has shown that all of these elements should be taken into account in the course designing and should be later moderated by the tutor in the process of learning. It has been determined that effective learning occurs only in case of the possibility to satisfy each student's learning style. The complete learning circle should include different learning styles to follow the abovementioned requirements. According to the analysis of the online tutoring models the following structural components of tutor's professional competence were defined: informative, organizational, psychological and pedagogical, technical, professional, personal, competence of online communication. Thus, in addition to the subject matter the tutor has to know psychological

and pedagogical, organizational, methodological and technical bases of learning organization. The ability to plan (project) the expected final result of tutor's activity and the readiness to learn new technologies appear particularly important. Different criteria and methods of evaluation of the effectiveness of tutor's activity have been studied. It is shown that the estimation of the activity effectiveness should be based on the goals and the content of tutor's activity, and it can be performed by quantitative and qualitative methods. Quantitative method permits collecting the data which can be analyzed statistically. The qualitative method is more subjective, flexible and dynamic. The paper states the currency of the requirement of online tutors training programs on the state level.

Keywords: online tutor, learning style, tutoring model, effectiveness of tutoring.

Воронкин А. С.

ГУ "Луганский национальный университет им. Тараса Шевченко",
Старобельск, Украина

ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТЬЮТОРА В СИСТЕМЕ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье представлены результаты анализа составляющих деятельности сетевого тьютора. Рассмотрение типов взаимодействия субъектов учебного процесса (взаимодействие с контентом и межличностное взаимодействие) в дистанционном курсе показало, что все они должны учитываться при проектировании курса и модерироваться тьютором в ходе обучения. Установлено, что эффективное обучение происходит тогда, когда каждый студент имеет возможность использовать в курсе свой стиль обучения, для этого должен предусматриваться полный цикл обучения, объединяющий различные учебные стили. Исходя из анализа моделей деятельности сетевого тьютора, выделены следующие структурные компоненты его профессиональной компетентности: информационная, организационная, психолого-педагогическая, техническая, профессиональная, личностная, компетенция ведения онлайн коммуникации. Таким образом, тьютор должен знать не только предметное содержание, но и психолого-педагогические, организационные, методологические, технические основы организации учебного процесса. Особое значение приобретает умение планировать (проектировать) конечный результат своей деятельности и готовность осваивать новые технологии. Отдельное внимание уделено рассмотрению различных критериев и методов оценивания эффективности деятельности тьютора. Показано, что оценка эффективности должна опираться на цели и содержание работы тьютора и может происходить с помощью количественного и качественного методов. Количественный метод позволяет собрать данные, которые могут быть статистически обработаны. Качественный метод более субъективен, в то же время он является гибким и динамичным. Актуализируется вопрос о необходимости разработки программ подготовки сетевых тьюторов на государственном уровне.

Ключевые слова: сетевой тьютор, учебный стиль, модель тьютора, эффективность деятельности тьютора.